

Un recorregut pels diversos feminismes de les tecnologies

Els canvis que han fet possible l'adveniment de la societat digital estan vinculats a dos factors que han evolucionat junts: la tecnologia i el gènere. En aquest article s'enumeren les posicions dels principals corrents feministes envers la tecnociència.

Per **Núria Vergés Bosch**

A partir dels anys setanta, els feminismes de les tecnologies esdevenen l'expressió d'un seguit de diversos i controvertits moviments socials i polítics, filosofies, teories, accions i pràctiques que tenen com a comú denominador l'oposició al sexisme, la desigualtat de gènere i l'androcentrisme en la relació entre gènere i tecnologia, així com la voluntat de contribuir a l'emancipació i alliberament de

les dones i del gènere en aquesta relació. Tot i que les principals reflexions s'inicien en el marc dels Estats Units i del nord d'Europa, el seu interès s'ha estès arreu. A la vegada, els feminismes de les tecnologies actuals estan incrementant la producció teòrica i l'acció en països perifèrics i/o del sud, també des de posicions postcoloniales i descoloniales crítiques amb les teoritzacions inicials.

«Els debats dels feminismes de la tecnologia han estat múltiples i han contribuït enormement als feminismes i a la tecnociència.»

La seva evolució ha plantejat una sèrie d'estratègies per superar la discriminació de gènere en les tecnologies. Inicialment plantejaven la mera inclusió de més dones en les tecnologies, i més endavant emfatitzaven el canvi de la cultura tecnològica. Actualment, es qüestionen les conceptualitzacions inicials del gènere, les tecnologies i la seva relació. S'entén que els gèneres i les tecnologies es construeixen mútuament i que, per tant, és encara més possible una creació i un ús tecnològic que emani de la causa feminista i li sigui útil.

Els debats dels feminismes de la tecnologia han estat múltiples i han contribuït enormement als feminismes i a la tecnociència. Tant el gènere com les tecnologies esdevenen centrals per explicar els principals canvis de les últimes dècades i l'esdevenir de la societat digital actual. Per això, els feminismes de les tecnologies es desenvolupen paral·lelament als diversos corrents feministes, però també a la successió d'innovacions tecnològiques. Això comporta interessants debats, controvèrsies i multiposicionaments que es van informant els uns als altres i componen el complex, i divers, entramat dels feminismes de les tecnologies que avui coneixem i que repassarem breument a continuació.

Les primeres aportacions feministes de la tecnologia celebraven el desenvolupament tecnològic perquè hi veien possibilitats alliberadores per a les dones. Conscients de la situació de desigualtat sistèmica, feministes com Firestone, de tendència radical llibertària, consideraven que una aliança de les dones amb el desenvolupament de les tecnologies reproductives posaria fi a la discriminació entre dones i homes, ja que aquesta aliança alliberaria les dones del rol reproductiu, que consideraven la base de la desigualtat. Per exemple, una imatge clarificadora d'aquesta tendència serien les tecnologies reproductives futuristes com les matrius artificials on es desenvoluparien els futurs nadons.

Les feministes de la tecnologia de tendència liberal, avui ja neoliberal, celebraven el desenvolupament tecnològic i convocaven les dones a participar en les tecnologies. Ara

bé, ho feien qüestionant-ne poc més que la imatge estereotipada i masculinitzada, mentre demanaven tot l'esforç de canvi i adaptació a les dones disposades a participar-hi. Emfatitzaven els avantatges econòmics del desenvolupament tecnològic i es mostraven imatges de dones empoderades, com ara executives d'alt nivell treballant en tecnologies.

Les feministes socialistes, tot i no rebutjar frontalment el desenvolupament tecnològic, es focalitzaren a visibilitzar les desigualtats i exclusions de les dones dels usdefruits d'aquest desenvolupament, i per això esdevingueren més pessimistes. Mostraren com també en la tecnologia es produïa una aliança entre capitalisme i patriarcat que resultava perjudicial i injusta per a les dones. Així, per exemple, es preocuparen d'analitzar i denunciar les condicions desiguals en què les dones treballaven en les tecnologies. Tanmateix, les feministes socialistes contribuïren a visibilitzar el rol de les persones usuàries en el canvi tecnològic, més enllà de només fixar-se en dones d'èxit i en el disseny de les tecnologies.

A partir dels anys vuitanta s'instaurà el pessimisme, sobretot perquè les feministes radicals culturals, essencialistes i de la diferència, denunciaren el caràcter patriarcal de la tecnologia i la seva forta masculinització. Aquestes feministes rebutjaven frontalment les tecnologies i el seu desenvolupament perquè les trobaven part intrínseca del patriarcat i totalment masculinitzades. Argumentaven, per exemple, que les tecnologies servien a interessos militars o, en el cas de les tecnologies reproductives, s'utilitzaven per controlar els cossos de les dones. Aquestes feministes consideraven les dones pràcticament deesses lligades a la pau, la natura, la cura, la comunicació, la maternitat, etc., atributs que valoraven com a part essencial de les dones i, per tant, allunyats de les tecnologies, que eren considerades essencialment masculines.

Donna Haraway encetà el ciborgfeminisme com una crítica clara a les radicals culturals, i el seu essencialisme de gènere, i proclamà que preferia ser un cibernorg que una deessa. Per tant, la imatge clara per al ciborgfeminisme

seria la del cibernò, un tecnocòs, una tecnopersona, en què allò humà i la màquina es fusionen, es coordinen i funcionen i, amb això, esdevenen un nou potencial. Les ciborgfeministes aniquilen definitivament les velles dicotomies de gènere i celebren la hibridació i el seu potencial de transformació. Retornen l'optimisme entre les feministes en relació amb les tecnologies i donen pas als feminismes postmoderns de la tecnologia.

Prenent com a referent Haraway, i amb l'aparició de les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), en els anys noranta apareixen les primeres cibergfeministes, que en un inici es mostren extremament optimistes respecte a internet i el ciberespai. Entrat el segle XXI i veient el caire del desenvolupament de les TIC, les cibergfeministes també es tornen més crítiques. Pensen que les TIC són una nova eina i un nou espai per a la lluita feminista en què les dones han de participar. Endemés, creuen que tenen els atributs ideals (innats o apresos) per fer-ho, com les habilitats socials i comunicatives i, d'altra banda, poden desxifrar els codis de la dominació masculina. En aquest sentit, la imatge clara de les cibergfeministes seria la de les dones en les xarxes socials. Ara bé, emfatitzant aquests atributs de les dones, algunes feministes cauen en un essencialisme i un optimisme exagerat que, amb el temps es mostra difícil de mantenir. Aquí rau la principal crítica que en fan les tecnofeministes, com Judy Wajcman, que novament assenyalen que les tecnologies no són neutres, destaquen la relació mútuament constitutiva del gènere i les tecnologies i, per tant, ens recorden que és la política en clau feminista la que pot aportar canvis tecnosocials.

Inspirades per Judith Butler, les tecno-*queer* o transhackfeministes fugen dels essencialismes de gènere, els binarismes i les dicotomies heteronormatives que han marcat els feminismes anteriors. Critiquen també que el desenvolupament tecnosocial s'emmarca en un context cis-hetero-patriarcal. Mostren com la relació entre gènere i tecnologia és dinàmica, fluida i, també, amb potencial transformador. Llavors, desvien el focus d'atenció cap als marges, les interseccions, les dissidències sexuals

i de gènere, i recuperen el cibernò i la performativitat. Així doncs, una bona imatge de les tecno-*queer* o transhackfeministes seria, per exemple, una discoteca *queer* en el Second Life o el *biohacking* transfeminista.

Finalment, cal destacar els corrents feministes ètnics, postcoloniais i descoloniais de la tecnologia que, sobretot, critiquen que bona part de la teoria, recerca i acció al voltant del gènere i les tecnologies encara es fa des d'una mirada occidental, del nord, així com des de dones blanques i privilegiades, que es prenen com a dones universals. Argumenten que aquestes s'obliden d'exposar l'aliança entre el colonialisme, el capitalisme i el patriarcat que caracteritza el desenvolupament tecnosocial, així com del seu extractivisme i els impactes sobre les dones racialitzades i del sud global. A la vegada, visibilitzen les aportacions i accions de les feministes de la tecnologia perifèriques, negres o del sud, i emfatitzen la interseccionalitat del gènere amb l'ètnia i el lloc d'origen, també en relació amb les tecnologies.

Els feminismes de les tecnologies, doncs, han esdevingut diversos, combinables i en diàleg, i han anat fent camí les darreres dècades en constant evolució. I com no podia ser d'una altra manera, les seves aportacions resulten imprescindibles per copsar la relació entre gèneres i tecnologies, però també per comprendre l'esdevenir de les presents i futures societats digitals. ●

La il·lustració de les pàgines 78-79, obra de Nadia Sanmartín, està extreta del dossier «Feminisme(s)» de la revista *Idees*, concretament de l'article «Gènere i TIC: avancem en la Ciber-Feministització?», firmat per Núria Vergés Bosch i disponible a revistaidees.cat.